

С ПЕСНИЦИМА, ОПЕТ, ИЗ ДАНА У ДАН

Ванредно стање постало редовна појава. Хитња у свим правцима! Између нас и наших најдубљих побуда испречиле се сваковрсне, неодгодиве обавезе и потребе. Оно што волимо последње дође на ред, ако уопште дође.

Такав је случај и с мојим читањем поезије и (евентуалним) писаним сведочанствима о тој скривитој радости. Или је, можда, свака радост својеврсна мистерија, па је, као ни религију, не треба осмишљавати? Ову мисао Г. К. Честертонa – макар се у часу настанка и не односила на књигу и поезију – као да потврђују, макар из различитих побуда, и тржишно оријентисани издавачи и организатори сајмова и безинтересни заљубљеници у уметност речи. Радост читања!

Како год, покушаћу у наредним данима да тој радости – уз мало неизбежног „осмишљавања“ – дам маха и израза другујући поново, или први пут, с песничким књигама објављеним у ових неколико година.

(10. фебруар 2020)

Пре коју деценију, Саша Радојчић је написао запажену песму о малим песницима и њиховој егзистенцијалној и поетичкој самосвести, песму, рекли бисмо, и шаљиву и *дирљиву* – ако овај естетички квалификатив није поодавно застарео и, с последњим поздравом, неповратно напуштен.

Да ли је и ранг *малој ђесника* – ако већ поезија, по уверењу многих, не трпи осредњост – естетички, аксиолошки, па и онтолошки неутемељена категорија? Али, ако је тако, шта ћемо и куд ћемо с катастрофичним тврдњама да је управо наше доба „вријеме малих пјесника“ (Славко Михалић) и „вицешампиона поезије“ (Михајло Пантић)? Или нам ваља прибећи утешнијим тезама, попут оне Милоша Црњанског о извесној *хладноћи* велике поезије, или Елиотове о упутнијем коришћењу термина *ауџенџично* – јер о *величини* одлучује време? (Сличну поруку недавно прочитах у некрологу поменутог Пантића Добрилу Ненадићу, чија поента казује да је искључиво будућност надлежна за озакоњење величине.)

Све ове примисли, бележене и раније, буди из полузаборава песма „Мали песник“ из збирке *Радно време раја* Дејана Алексића (Културни центар Новог Сада, 2018). И Алексић је, као и Радојчић, афективно и семантички двовалентан. „Црква његове лирике / Никада не затвара врата. // То је богомоља слатког дремежа / У којој кусур вазда бива / Већи од рачуна. // Нико није спокојан попут малог / Задовољног песника; / Миран и спокојан, / Као прсти касирке у сну / После божићне распродаје.“

Други могу друкчије. Мени су пак најдраже Алексићеве слике, увек инвентивне, а безбројне. Пре и после ове цркве и ове касирке, застајем и при поновном читању над

строфом: „Једино старица везује мараму / Чвршће, и све време векова / У оном је часу кад још не знаш / Је ли руком кренула да се прекрсти / Или да растера муве пред лицем.“ Пређашње свршено време, „тај матори лакрдијаш“, главни је јунак ове песме („Из тајног живота граматике“), а наведена строфа нуди поетску дефиницију времена: као да се „све време векова“ каткад згусне у једном обичном часу, чија се окренутост и минулом и предстојећем може, по своје наивистичком прозрењу, довести у везу с различитим учењима о бићу и времену, па и са сартровском тезом по којој се време састоји у томе да наше биће више није оно што је било и још није оно што ће бити. Наше биће у времену је „тема“ и једног од двадесетак нумерички обележених и тако различених исказа аутопоетичког манифеста „Верујем“: „Верујем у скупоценост малог *сaga*, / Бескућни час, усамљен као / Монограм на марамици / Слабовиде војвоткиње / Из давно прочитаних / Мемоара, којих се успут / Присећам, само да бих / Могао рећи: ја сам / И даље ја, а други / Ништа мање други.“ Поменути инвентивну сликовност овог песника, међутим, чешће од књишких сећања хране призори из наглашено обичне свакодневице и „свете једноставности“, узнесени, дакако, у доказном поступку расветљавања чуда света, језика и поезије у сферу виших значења. Од тих значења, неминовно општих (или у спору с општим местима), као да нас се јаче доимају чудеса која види храстов чвор на узгављу, расправе о души међу припитим сеоским добричинама, тишина прекинута ударцем крушке о земљу, суноврат листа над хладним воденим огледалом, или, у истој песми, они удари крилима дивљих гусака у речна небеса, те она поређења самоће са изгубљеном папучом на сред мора, ближој звездама него стопалу, или чамотиње у оронулом кварту са тоцилом на коме досада оштри своја сечива, или оног получаса у којем стара госпођа мете лишће пред кућерком са тишином недељне вечери у теократској држави.

Некад сам, пажљивије, писао о двема ранијим књигама овог песника, овенчаног најугледнијим признањима. Сад се враћам његовом и Радојчићевом мотиву *малој џесника*. Ако је овде доле, по Берђајеву, свака величина саблазан, добро је да смо сви малени. Као што је добро и да учинимо понеко добро, па и напишемо истински лепу песму. А таквих имају, у књигама и антологијама, оба наша песника. Алексић можда више. Али ја за крај ове белешке издвајам Радојчићеву елегију „Мој син чита“, укључену, ако је то сад важно, у антологије Часлава Ћорђевића и Ненада Грујичића. Можда и у још понеку.

(12–13. фебруар 2020)

Поменути два антологичара нису имала на оку и на уму Дејану Николић. Нема је ни у замашној антологији Милутина Лује Данојлића, у којој је представљено двеста педесет пет песника. Таман кад поверовах да је песникињи учињена велика неправда, обавестише ме да је заступљена у неколико антологија новије српске поезије, како оних интегралнијег поетичко-мотивског усмерења тако и оних ужег (молитвеног и љубавног) жанровског спектра. Једна од ових панорама је двојезична, српско-немачка, а друга, на енглеском, објављена у Америци. Огрешујући се о подједнако заслужне делатнике на овим пословима, помињем само Верољуба Вукашиновића, Добривоја Станојевића, Ненада Милошевића и Дубравку Ђурић.

Како је непоуздано наше сећање и како је, понекад, узалудно копати по књигама, нашим и туђим, у потрази за неким штивом! Ту муку мучим и овог дана трагајући за својом белешком о једној од ранијих Дејаниних књига. Хвала лепо ауторима окрутне дефиниције по којој је заборав економија памћења.

Феминизам, женско писмо, женски идентитет, женска посебност, женско искуство, женска перцепција – ево низа антрополошких, социолошких и поетичких тема о којима (за разлику од своје кћери, Владиславе Гордић Петковић) немам поузданију представу, што ми, несумњиво, сужава могућност „осмишљавања“ наклоности за толике америчке, руске, пољске, хрватске и српске песникиње. Волећи их, можда грешим кад верујем да су непосредност, присност, топлина и један вид својеврсне, исповедне храбрости њихова упоредна преимућства пред бројнијом и разглашенијом песничком браћом. И да су, за разлику од њих, мање склоне искушењима „ученог“ песништва, као и оног замршено артистичког, а поготово херметичног.

Лаке као перо, као пахуља, и кад су пуне туге, личне и колективне. Игриве и кад су болно озбиљне. Редовно исповедне, никад индискретне. С равноправним, а неретко и истовременим, варирањем мотивике сентиментално-еротске, аутопоетичке, породичне, социјалне, национално-историјске, косовскометохијске, изгнаничке. С поетским сликама оновременог, веристичког, и фолклорно-митског корена на кратком међусобном растојању. Такве су, овлашно осмотрене, песме Дејане Николић у две последње збирке.

Листајући *Порцулан* (Београд, 2007), застајем на одраније ми знаним и драгим местима, или целим лепим песмама, махом минијатурним. У првом циклусу, на кухињском светлу, уз „часовник, мој тихи сунцокрет“, смењују се и укрштају љубав и стрепња за најближе. У шестој, од укупно седам песама, читамо: „Ми сад живимо у Београду / у великом збегу.“ А у претходној, осмостиху од порцеланске белине и чистоте, нежност се разастире домом и светом, небом и земљом: „Кухиња, клизалиште под расветом / Чудесан је бели свет. / Пеглам пелене, моја бела крила. / Ситан веш, бехар покупљен са грана. / Понекад молим Божји траг, / ледене иглице за млазњаком. / Чувајте миле и драге / на небеском травњаку.“ И доцније ће и молитва и покоја песма о песми имати за свој оквир породично и „домаћичко“ време, мерено дневним обавезама. „Ја сам домаћица“, изричит је први стих седме песме четвртог циклуса, сачињеног од двадесет шестостихова. Али и у тако уском раму има места за очуђујуће поетско здруживање малих детаља и последњих питања. Такав је, у овом кругу песама, и девети шестостих: „Осам сати личи на размакнут / палац и кажипрст. / На тачан ракурс. / И, некако, на крст. / Остани присебна, / то је прва заповест Божја.“ Превршио, мимо свог обичаја, разумну меру у навођењу, прећутаћу две потресне строфе из последње песме у књизи, под насловом „Приштина“, којом се окончава седми циклус *Порцулана*. Једну од њих сам цитирао на једном, а другу на другом књижевно-научном скупу с општијом темом. Зато не могу сад мимо осму песму петог циклуса, у којој као да другују неки од кључних мотива са карактеристичним експресивним чарима ове поезије: „Сан је падобран који те спушта у дубоку долину. / Надлеће је авијатичар леп као анђео. / Еол те воли. Инструктор стила. / Атлета. Плаветнило. / Виноград што се коврџа на падини. / Стихови су вектори, једначење по сили. / Пораста песмо као кипарис.“

Кад би реторички законик ових бележака допуштао, ваљало би више о *Календару* (Београд, Чигоја, 2019), том дневнику у различитим регистрима, од љупке каприциозности до мукле туге. Сад се, углавном, лирска јунакиња не приспободљује Брисеиди, Еуридики, Офелији и Федри, као у *Порцулану*, али се понеким игривим напевом, какво тамо беху „вита јела зелен бор“ и „град градила вила у облаке“, сад одазива „широк Дунав раван Срем“ или каква слична пошалица. Лудистичке ефекте такође постижу бројне унутрашње риме и различите врсте и степени гласовног подударана. Звуковно миље и обиље прати искричава поетска сликовност. У једној песми „дан је догорео као мољац у лампи“, у другој „као ружичаста и сива цепаница у пећи / расипа се све што можеш рећи“, у трећој видимо „суву и прашњаву бронзу на дрвећу“, у четвртој смо позвани на спокојан сан „у кубцима преподнева“, док у петој, реквијемској, с краја књиге, „милосрђе не рђа“. У поезији су, знамо, као и у музици, неразлучиви *шїа* и *како*, али за љубав елементарне информације морамо у шкртом одговору на прво питање подсетити на равнотежу радости и жалости, љубави и патње, у овим песмама. Мера интимног бола је највиша „У дубокој црнини“, а оног колективног, изгнаничког, у „Орловачи“, усудном часу „древног обреда у туђини“. За хроничаре идејно-поетичких мена у календару савременог српског песништва можда је корисно и подсећање да се млађим ауторима тзв. социјалне поезије унеколико прикључује, уз Ану Ристовић, и Дејана Николић. Не верујемо да ће „анонимну елиту без лица“ уплашити њен „Излазак“, али је добро за српску поезију да и оваквим знацима стварности оснажи своју виталност, макар и по цену извесног уступка поетици наивно-пучке буднице. Ево, за раста-нак, неколико стихова из песме „Затамњена стакла“: „Зар нису трагични? Убеђени да имају моћ, / а како се само боје иза затамњених стакала! / Ни поезија им не може помоћи. / Па зашто их онда мећеш у стих? Народ у стиду окреће главу од њих.“

(15–18. фебруар 2020)

Путовања, некролози, промоције, седнице, породичне обавезе и низ других, махом непоетичних послова не остављају времена за овај дневник. Тако ће, вероватно, неке занимљиве и пажње вредне књиге остати изван његовог огледала, или се у њему оцртати тек силуетарно, дакле неверодостојно.

Таква опасност прети и *Водичу кроз ѓожаре* Огњенке Лакићевић (Лом, Београд, 2019). Између првих читања и овог часа толико је сенки које помрачују читалачка осећања и сећања. Пре него што се опет наднесем над ове стихове, пожурећу да забележим опажање – можда небитно и, чак, бизарно – о њиховом сродству с песмама коментарисаним у претходној забелешци. У оба случаја, рекло би се, исповедно *календарски* ход времена одлучује о композицији и структури творевине – што у *Водичу кроз ѓожаре* безмало дословно потврђују след и формулација циклусних наслова: „У твојој коси“, „Лето“, „Јесен“, „Зима“, „Idiott“, „Пролеће“, „Лето“. Друга сличност је у љупкој смелости и отворености ових исповести, чија ће „чиста осећања / без јасних мисли“ (што је само унеколико веродостојна поетичка легитимација ауторке *Водича кроз ѓожаре*) вероватно оставити равнодушним мудраце и мудријаше који као да држе како поезија постоји зарад теорије, а не обрнуто. Прекор „критичарима који се код нас,

тако често, стиде безазлених расположења и нежних осећања“ – који је Кашанин изрекао поодавно поводом још давније неправде учињене Јовану Грчићу Миленку – као да и данас, или управо данас, има своје утемељење. Пред умишљеном надмоћи хладнокових тумача немају никакву шансу стихови у којима „моје тајне су превише безазлене / (...) а туђе повреде осећам као своје / расипам емпатију као конфете“, као ни они у којима се лирска јунакиња осећа добро кад „неразумно“ воли, или пак признаје како ће јој руке и даље дрхтати док из ње „...не истече последња / јединица нежности.“

Поетски дневник, жустро писан, о раним јадима, „породичним неурозама“, љубави и болној напуштености, с питањем без одговора, „како је могуће да / неко / толико брзо / престане да воли / некога / и замени га другим“ – ето „сижејне“ окоснице ове исповести без трунке патетике и сентименталности, казане с достојанственим неким стоицизмом, откривалачком искреношћу и очаравајућом лакоћом која нас наводи на старинску помисао како говор поезије и болно чини лепим. Јесте, туга је кључна реч ове књиге – што није тешко илустровати синтагмама и стиховима као што су „непрегледност туге“, „туга ми је ударила у главу“, „некад се туга задржава између редова“, „ништа није ублажило ужас туге“, „туга не мари за локацију“, „туга је реч која се не изговара“, „туга од које свет може да живи вековима / океани да се хране, / није моја“, или, опет истргнуто из контекста, „човек је тако тужна врста“ – али, макар по једном Дареловом јунаку младост и била доба очајања, биће да наша сећања, срећом, привилегују тренутке радости, те ће и наша јунакиња рећи: „ако нешто памтим, то је осећање среће: / било ми је у врховима прстију / у грудима / по кожи.“

Општу атмосферу назначене мотивике прожимају и допуњују топографија и дах Београда, сећања на родитељске ликове и судбине, младалачки доживљаји летовања на мору и пута у Токио, где се „сумрак претвара у огромну светлцаву ноћ“, и, посебно, историја болести, стварних и умишљених, које у овом *Bildungsromanu* у стиховима прате или узрокују љубавни јади, показујући, као у *Дневнику једној Шела* Данијела Пенака, да смо збуњено дете сопственог тела, истовремено нам страног и блиског, па се лирски субјект, у једном часу, чуди „топлотној аномалији“ у сопственом телу и „збуњујућем трњењу коже“, а у другом не разуме „понашање својих леукоцита“, питајући се у несаници „имају ли их и океани“.

Помињући књижевне мудраце и мудријаше имао сам на уму и њихово смртно-озбиљно поимање песничке мисаоности, које као да губи из вида онај леп колико и тачан Валеријев увид да је она скривена у тексту као хранљивост у плоду. Отуд нам се, поводом односа између осећања и мисли, не чине за поезију надлежним ни Блохово уверење да нужда учи мислити, ни оно древно, есхилоовско, да човек пати па мисли, ни оно Ракићево, супротно, да мисао узрокује патњу. Искрице рефлексивности које где-где блесну у стиховима Огњенке Лакићевић неразлучив су састojак егзистенцијалне и креативне *ситуације* која је у исти мах и у истој мери афективна и играва. С таквим осведочењем застајем, опет, пред десетак исказа који су тек нагласци оног што им претходи и предстоји: „волела сам да смишљам начела / која ће ми после доћи главе“, „забринутост скида сјај / са свега“, „деца од речи напуштање / чују реч смрт“, „јачина страха је већа / од јачине љубави“, „била сам престрог родитељ себи“, „пролеће (...) разређује густину очаја“, „никада више / нећемо ићи заједно кући // на који начин

је то различито од смрти“, „за знање је потребна мекоћа понизности“, „не постоји слободна воља / нешто друго управља нама.“

Дневник, по правилу, као да не рачуна с читаоцем, а камоли с критичарем и антологичарем. Такав је, умногоме, и самоговор ове поезије. У једној подужој песми, ипак, читамо својеврсни манифест доброте, самопоштовања, храбрости, отворености, па и побуне. То је, у циклусу „Пролеће“, „Писмо мојим сестрама“, које, макар ходале светом неутешне као сирочад, не треба да траже утеху од богова, празника, државе, религије, теорије завере и хороскопа.

У шкртој информацији на стражњој корици читам како је песникиња дипломирани англиста, пре *Водича кроз њошаре* објавила четири песничке књиге и да је чланица једне алтернативне рок групе. Биће да је поезија увек алтернативна.

(25–28. фебруар 2020)

Киша добује по симсу и окнима – подсећајући на у међувремену изумрле дактилографкиње и снајдерице за сингерицама. (Хоће ли се међу занимањима и потребама које се гасе ускоро наћи и песници, песме и њихови читаоци?) Само да јутарњи мир не помуте телефонске дојаве пре него што се окренем *Мјесџима њде њочиње све исјо-чејка* Тање Ступар Трифуновић (Културни центар Војводине „Милош Црњански“, Нови Сад, 2019).

Да на клапни ових „изабраних и нових пјесама“ и не стоји како је песникиња, уз пет књига поезије, објавила и књигу прича и два романа, већ првих неколико песама би нас навело на помисао како њихова ауторка пише и прозу – макар и не били сигурни да ли тај сигнал даје извесна опорост и тврдоћа тона или, пре, догађајна и говорна ситуација у којој је често доживљај и реч лирског ја уступљена другима, туђим удеси-ма и њиховим „случајевима“.

Али, било ко да (са наратолошког становишта) *џега, џовори и слуша*, у овим је казивањима стожерна тема жена, чија се енергија, попут божанске, на различите начине указује, док јој природа, опет као и божанска, на различите начине остаје недокучива. Извесна депатетизација и депоетизација не чини тему профаном, колико ни свечарски-пригодном, подложном свеprisутним официјелним стереотипима о тзв. родном раскораку. Безмало епску ширину досеже ова лирика, у којој се у три граматичка лица расплиће и „крупно туђих живота“, од сведока ратних злочина до актера „малих просјечних гадости“ оба пола, и „замршено крупно породичне историје“, са облицима и судбинама лирском субјекту најближих бића, од којих се понеко оглашава из загробне перспективе. Широк је, дакако, и регистар афективних стања и ситуација, с фокусом који се помера с детињства и сећања на детињство које „има мирис кућних ствари“, преко еротских и материнских осећања и искустава, до не мање комплексних осведочења о „чудима љубави“ у позним годинама. Такву ширину и бујност налазимо и на плану језичко-стилске експресије, која сеже од бруталистичке, натуралистичко-експресионистичке бриткости и „нечистоте“ до оних очуђујућих виђења и стилизација, махом из „нових пјесама“, где као да „нема начина да се упозна стварност“, где „све је

одсјај нечег већег и далеког“, или, како песникиња каже у песми „Мала туга“, „као да на једној обали сањам а с друге с / невјерицом посматрам ону која сања“.

Рођена у Задру (1977), а дипломирала српски језик и књижевност на Филолошком факултету у Бањалуци, наша песникиња, рекло би се, има драматично изгнаничко и расељеничко искуство. Никад сентиментална, а има песама које нас остављају без даха. Таква је „Кућа“ (с насловом какав има и Ракитић у књизи *Тајије у џламену*), где песникиња говори о својој првотној вери „да постоје куће и мимо те куће“ и, штавише, да „право мјесто душе је на раскрсници гдје увијек шиба /вјетар нових почетака.“ Потоње осведочење је друкчије: „С годинама сам све чешће мислила о кући / Долазила ми је у сан / њени ходници њена врата њени прозори / Дуго ми је требало да схватим да сам несретна / због куће / и да не могу наставити даље док не одем и / исплачем се крај ње“. Мера бола је још виша у тужбалици „Размножавање домаћих животиња“, где мајка патница одлази са света с „тешким спознајама“ како ни у коме нема „достojног наследника“.

Неретко резигнирано-иронична, Тања Ступар Трифуновић се каткад поиграва и са филозофијом историје и са филозофијом религије. У ранијим песмама разоткрива немиле истине о сличности „малих варвара“ с „великим варварима“, те о „нашим варварима у нама“, са наоко шеретском поентом: „Куд год макнеш / варвари плачу послуже рата“. У једној познијој песми пак („Први сабор у Никеји“), током осмишљавања бога у жучним и бескрајним расправама теолога, „Исус се присјети брата Сизифа погледа тужно ка доље / ка бескрајним својим распињањима / заплака као дијете / и тужно промрмља / нижи сам нижи сам од најнижег / да бих вас узвисио“. Није ли ово родни искорак из сенке оног поетички доминантног, Павловићевог и Христићевог, опевања историје и културе?

(4–7. март 2020)

„Ако књиге нестану, историја ће нестати, нестаће и људски род (...) Неки људи мисле да је читање само вид бекства из ‘стварног’ свакодневног света у имагинарни свет, свет књига. Књиге су много више. Оне су начин да будемо човечнији.“ Тако Сузан Зонтаг у „Писму Борхесу“, цитираном у данашњој *Полиџици*.

Поезија је један од кључних начина да будемо човечнији. Неретко и на најдословнији начин. У другом једном писму, већ поменутом „Писму мојим сестрама“, каже Огњенка Лакићевић: „не стиди се да заплачеш / наред улице кад се сетиш да на свету има / око 825 милиона гладних / примети нечије изношене ципеле / не затварај се / тако храниш срам / презри ратове / воли људе више од плажа и мора“. Ако и не овако изричито, емпатију за оне којима је најтеже казују и песме Тање Крагујевић, Дејане Николић, Ане Ристовић и Тање Ступар Трифуновић. На приговор о сентименталном разнежавању, у поезији безнадно застарелом, могу само рећи: патња не застарева.

Једном сам, поводом опсесивног мотива „звезде глади“ у песмама у међувремену преминулог Момира Војводића подсетио на „крваву, страшну звезду глади“ у једној песми толико друкчијег Јована Дучића, те на глад, уз љубав један од „два основна инстинкта“, како је забележио Андрић у рецензентском запису о прози данас углавном

заборављеног Николе Лопичића. Тим поводом сам поменуо и Милосава Шутића, који, у *Књижевној археијолоџији* (2000), пише о архетипском статусу теме глади у Лалићевој *Лелејској јори*.

Пре неколико дана поштар донесе замашну књигу Тихомира Петровића, са „озбиљном и жилавом темом“, *Сироти Срби – сиротиња у српској књижевности* (Банатски културни центар, Ново Милошево, 2019), а пре неколико седмица песничку збирку *Горка крв* Валерија Магрелија (Повеља, Краљево, 2019), из које, у преводу Дејана Илића, наводим у целости песму „Глад“: „Правили су буку, ти суседи, / да би створили утисак да једу, / да имају шта да једу. // И петљали су с тањирима, зделама, / и куцали се чашама, померали есцајг, / светлуцав, чист као нов. // Како је окрутна сцена била кад је твој отац / ушао код њих, једнога дана, објављујући / голотињу obroка, горчину // јела које се зове оскудица!“

Песник рођен у Риму 1957, где и данас живи, буди сећање на књигу *Сервантес* Жана Касау, у којој је сачуван за памћење сличан приказ из давнашње шпанске „рецесије“: осиромашени племић, после ручка кога није било, седи пред замком чачкајући зубе.

(12. март 2020)

Вирус корона оставља у сенци климатске промене, аерозагађење, мигрантску кризу, сукобе на грчко-турској граници и догађање народа у Црној Гори. Од синоћ у ванредном стању, у изолацији и пометњи. Ситуација налик оној из марта деведесет девете, али без ондашње дисциплине и солидарности.

У принудној доколици свака је работа лишена радости, па и читање. Од сутра, како најављује премијерка, нико старији од шездесет пет не може напоље. Пролеће ћемо гледати само с прозора, као на екрану.

Отуд ни Ана Ристовић нема много среће. Бојим се да ће ми се и њене врлине укапати као мане. У инат истини њене лепе строфе: „На крају, о свакој срећи / суди врста залогаја: / ништа друго.“

Нико од ових које читам није толико награђиван и превођен. *Руке у рукама* (Архипелаг, Београд, 2019) неће умањити, али ни увећати ту репутацију.

Међу ових педесет шест песама најдраже су ми оне у знаку поменутог „начина да будемо човечнији“. Шваље на чијим коленима у тишини између два посла „расту стубови прочитаних књига“, станари у малом старачком дому који се незаборавом љубави бране од Алцхајмера, тужне очи и танки прсти госпође из радње за хемијско чишћење, Московљанин који чита у метроу држећи се „чврсто за реч“ и, посебно, месингане плочице на берлинским зградама са именима оних који су одатле одведени у Аушвиц – ево неколико мотивских окосница тананим а тихим поетским јавкама ове књиге. Савремени мирнодопски прикази с берлинских плочника подсети на неке новије песме Стевана Тонтића, поготово онај из песме чији је наслов и наслов књиге: „На цигарет паузи, / на ћошку, / стоје на једнакој милости и ветрометини / Јапанци, Кинези, Турци, Индуси, / Срби, Руси и дадаисти / и свети дим шаљу у то / берлинско небо над небесима.“

Онеобичавање оног ружнијег дела нашег света и времена песникиња понекад препушта „оптици“ бесловесних бића – корњаче, бубамаре, мачке, говечета „устукнулог

пред шаком / спремном да последња суди“. Патологија нормалног можда тако бива очитија, па и песнички експресивније транспоновани неголи у песмама са форсирано саркастичним и јетким ставом и говором, чија су мета „фини“, успешни и прилагодљиви супрузи и њихове „фине“ супруге и „фине“ љубавнице, свет коме се мора признати „највећи степен пристојности“. Карикатурално-хиперболичном портретисању нису умакли ни они из песничког еснафа које би Здравко Крстановић назвао „трговцима прерушеним у Орфеје“.

(16. март 2020)

Јуче чуо како је прејучерашњи дан у Италији био најгори од Другог светског рата. Јуче у нас преминуо први оболели, а јутрос страдало шесторо у једном новобеоградском пожару. За прозором листа јавор у сунчаном преподневу, док ја, у кућном привтору, листам песничке књиге, слушам вести о епидемији и повремено обављам мале, комично нерегуларне и некорисне телесне вежбе, укључујући и ступидно трчање у месту.

У општем колоплету апокалиптичког и тричавог поезија и њен читалац као да имају, макар на први поглед, статус апсолутне „маргине“ и мртвог угла. Али, вољом неке чудесне самоопчињености, нема им повратка ни спаса. Уводни стихови („Читаоцу“) из песничке свешчице *Песме и групи оживљци* Ђорђа Деспића (Културни центар Новог Сада, 2018) почињу управо подсећањем како је „...поезија данас / маргина / цивилизацијска периферија“, да би завршна слика дочарала ситуацију у којој тај безизлаз бива, упркос свему, „средиште“, у којем је песник, са својим читаоцем, својевољно колико и принудно, „...уплетен и уловљен у дивљини / у слободи или лудилу / стиха“.

Нек је благословено мило ропство дивљини, слободи и лудилу поезије! Узвик јесте патетичан – колико му је и повод необичан: после две деценије запаженог студијског и есејистичко-критичког труда у проучавању српског песништва, Деспић одлучује да се и сам огласи као лиричар. Резултат су, колико знам, најпре поздравиле Виолета Митровић и Бојана Стојановић Пантовић.

Нека и овде, на маргини маргине планетарног зловремена, остане траг још једног сусрета *Песмама и групама оживљака* с још једним благонаклоним читаоцем, коме се ове двадесет две песме у стиху и десет у прози чине као дестилисан „исцедак“ из тихог врења једне танкоћутне егзистенције што истовремено пулсира на свим нивоима свести, од архетипског и митског до оног у коме свакодневница исписује отиске и оживљке љубави, стрепње, бола, празнине и, посебно, изненадних сећања на детињство и неизбрисиви „кус детињства“. У парадоксалном спрегу лакоће говора и сложености изговореног Деспићеви стихови посведочују природу и токове „метаморфозе“ (ево његове кључне речи) сна у јаву, древног у дневно, случајног у законито, дословног у симболично, збиље у поезију – и обрнуто.

Поетски фрагменти у прози увек заслужују посебан осврт – било да се начелно сложимо с једним америчким песником који тврди да је данас фрагмент једина крилата птица или пак са оним другим по коме је песма у прози као пас који говори. Десет Деспићевих прозних записа, од којих најдужи има тридесетак редака, а најкраћи свега

пет, показују ауторову склоност да и сам суделује у авантури ове поетске форме, све привлачније и ствараоцима и њиховим тумачима. Његове прозаиде – и кад се танушном „сижејном“ окосницом приближавају краткој причи – остају верне стиховима у истим корицама атмосфером поменутих епифанијских открића о преображајима или неочекиваним сродствима у доживљајном и догађајном свету песничког субјекта, изразито осетљивог и будног за скровите везе међу наоко удаљеним тренуцима и сферама тамних „лагума срца“ и „шаренила света“.

(21. март 2020)

Није се играти речима! Олако поменуто ванредно стање у првој реченици прве забелешке постало је у међувремену дословна, жива истина. Пандемија се убрзава, петина светске популације је у изолацији, број заражених и умрлих расте у сто деведесет шест земаља, а лек и крај овом планетарном покору се не знају и не назиру.

Државни званичници, лекари и медијски свеprisутне персоне проповедају дисциплину, стрпљење, одговорност за себе и друге, па и ублаживање принудне осаме лектиром. Ето прилике и за актуализацију неких вековечних тема – каква је и *одбрана ѿоезије*, која као да свагда подразумева и некакве *кривице ѿоезије!*

Случај обрта фигуративног у буквално ванредно стање прати у овим белешкама и „безазлена“ (не)подударност двају песничких светова двају Алексића, Дејана и Мирослава, од којих је један почетна, а други закључна тема ове малене читалачке хронике. (У њој би се, узгред речено, могла поменути још која, љубитељима коинциденција занимљива подударност поезије са стварношћу – рецимо, сличност апокалиптичне слике у Мирослављевој песми „Врело подне у Помпеји“ са данашњим стањем неочекиване пандемије, или упоредивост трагова неолитског насеља у близини Прокупља, у уводној песми „Плочник“, са „слагањем слојева“ у ововременим сменама животних образаца – с разумљивом разликом између нехотичне актуелности једног мотива и изричите алузивности оног другог.)

Линију додира Мирослава Алексића (*Нејоновољиви код*, Архипелаг, Београд, 2018) с поезијом његовог презимењака назиремо углавном у дару за детаљ, у инвентивним поетским сликама које се памте и сијају као драгуљи и изван тематско-значењског оквира песме чији су састојак или, чак, и поента. Такви су, у циклусу „Отисци“, онај дан у манастиру Петковици, „...ведар петак, / из седмице узет као из букета цвет“, те Манастија виђена као „...кост Деспотова опрана у вину“, или она визија света и века с почетка песме посвећене Миодрагу Павловићу – „Опет, као уштављена кожа разапета је опсена. / Клинови закуцани у крајеве века.“ Такав је у интимистички интонираном циклусу „Михољ“ и онај бол што ширио се „...као год за годом / као круг за кругом што се шири водом“, и, посебно, онај ход старих, уморних жена које „...корачају полако узбрдо, / свака носећи своје боре око својих усана / као непоновљиви код“ у последњим стиховима последње песме, епилошки осамљене, чији је наслов и наслов књиге.

Обичан животи, да се окористимо насловом песничке књиге Томислава Маринковића, бива инспиративно извориште и обојици Алексића, али више Дејану него Мирославу, у чијих је четрдесетак нових песама најчешће мотивско полазиште историјско

трајање, од неолитских и библијских времена, преко нашег и византијског средњег века, до биографских и поетичких сећања с раздаљине од Сервантеса, преко Рубљова, до Кафке, те низа српских песника – Црњанског, Драинца, поменутог Павловића, Мирослава Антића и Душка Трифуновића. Макар понекад написане пригодним поводом, песме Мирослава Алексића као да већ споменуто „слегање слојева“ предисторијског, историјског и текућег времена имају за свој тематско-поетички именитељ. Ево и малог доказа: једини стих који се понавља у различитим песмама је онај што казује како се *свеї слеже у слојевима* – нимало случајно у „Плочнику“ и „Знаковима“, антологијским тренуцима *Нејоновољивої кода*. Није случајан, дакако, ни мотив *варвара* („кад опет дођу / варвари неће имати шта да освоје“), којим се Алексић – третираним и као историјски фатум прошлости и као предосећање будућности – придружује нараштајно му блиским савременицима, Тањи Ступар Трифуновић и Гојку Божовићу (*Тиха зверка њоднева*, Контраст, Београд, 2019).

На самом крају ових записа, у часу недомисливо друкчијем од оног у коме су започети, ево, уместо закључка, двеју реченица из текста Давида Гросмана, које су ових дана објављене у низу светских медија: „За многе од нас епидемија би могла постати судбоносан и формативан догађај у наставку живота. Када коначно нестане, а људи након дужег затварања изађу из својих кућа и станова, могу се артикулисати нове и изненађујуће могућности: можда ће то дотаћи саме темеље нашег постојања.“

(24. март 2020)